

τήν άλλη πλευρά ο άναγνώστης έννοει ότι ο συγγραφέας έχει επεξεργασθεί με τρόπο έξαντλητικό τὰ κείμενά του, αφαιρώντας τους μάλιστα (άποψη του ύπογράφοντος) τή δυνατότητα ενός ρένοντος λόγου. Αντί η ροή πού δέν υπάρχει, τουλάχιστον σέ βαθμό ίκανοποιητικό, στά δύο πρώτα βιβλία, λειτουργεί άβίαστα και άρμονικά στά ύπόλοιπα διηγήματα του Σ. Παπαδημητρίου. Τό άποτέλεσμα αυτό σημαίνει, εκτός τών άλλων, τήν άποκατάσταση ενός δημιουργικού διαλόγου όχι μόνο μέ τόν έσωτερικό αλλά και μέ τόν έξωτερικό κόσμο του πεζογράφου. Στο *Τέστ G10*, στά *Air Terminal* και *Air Terminal '73*, στην *Στρατηγική παραγωγικότητας του χρόνου* και στά *Κωδικοπληκτρονικά*, δέν αναλύεται μόνο η διάθεση του συγγραφέα άπέναντι στά παράγωγα τής τεχνολογίας, δέν καταγράφεται μόνο η αίσθηση τών πραγμάτων τών ανθρώπινων μορφών, αλλά άσκειται ταυτοχρόνως μιά δξεία κοινωνική κριτική, η όποία διαβρώνει κάθε τεχνική μέθοδο πού ζητά να ύποκαταστήσει τήν έπαφή του ανθρώπου μέ τὰ προϊόντα πού παράγει. Ο συγγραφέας στοχάζεται γύρω άπό τὰ προβλήματα τής όρθολογικοποίησης του τεχνικού πολιτισμού, άποδελτιώνει τὰ μέσα πού η βιομηχανία μεταχειρίζεται, ταξινομεί τις διαφημιστικές μεθόδους και τις άναμενόμενες επιδράσεις πού αυτές θά έχουν στόν καταναλωτή, και αϊφνίδια άνακαλύπτουμε ότι ούσιαστικά ύποβλέπει τούς μηχανισμούς αυτούς, τὰ δέ πρόσωπα πού είναι φορείς αυτών τών μηχανισμών στό τέλος γίνονται καρικατούρες.

Αυτό τό άνοιγμα του Σ. Παπαδημητρίου πρós μιά δυναμική αλλά και επώδυνη κριτική αντιμετώπιση τών σύγχρονων ήθών και συνθηκών διαβίωσης, θεωρώ ως άποτέλεσμα τής ύπαρξιακής και λογοτεχνικής του ώριμησης. Άκολουθώντας τήν δεκαπενταετή σχεδόν συγγραφική του πορεία δέν μπορώ να μήν άναγνωρίσω ότι έχει συμβάλει άποφασιστικά στην διαμόρφωση του προσώπου τής δεύτερης μεταπολεμικής λογοτεχνικής γενιάς.

Σεπτ.—Νοέμ. 1977

Αλέξης Ζήρας

ποίηση

Γιάννης Κοντός:

«Φωτοτυπίες»

Κέδρος 1977

Τίτλος φαινομενικά «λίγος» ο τίτλος του τέταρτου ποιητικού βιβλίου του Γιάννη Κοντού για ένα τόσο βαρύ ποιητικά βιβλίο. Θελημένος όμως καθώς είναι μάς ύποχρεώνει να τόν αντιμετώπισουμε διαφορετικά. Ζούμε σ' ένα κόσμο ψεύτικο, άναυθεντικό. Ο,τι μάς προσφέρεται είναι η φωτοτυπία τών αισθημάτων μας, τό αντίγραφο τους, ποτέ τό πρωτότυπο τους. Μόνη σωτηρία στόν κόσμο αυτό η ποίηση πού ο Κοντός τήν εμπιστεύεται ως τή

μόνη ύπαρκτη δύναμη, ίκανή ακόμα και ν' άναστήσει νεκρούς, να μάς κρατήσει με' αυτούς σέ ζωντανό διάλογο, να γεφυρώσει τό χάος. Μέ τήν έννοια αυτή τόν Κοντό, θά τόν χαρακτηρίζα, ως έναν άπό τούς άντιδοτελέστερους ιδεολόγους τής ποίησης. Η ποίηση είναι η ύβρολογία του, όπως για έναν άλλον είναι η επανάσταση, ο θεός, ό,τιδήποτε άλλο. Γύρω άπ' αυτήν συναιροούνται και συναρθρώνονται όλες οι έννοιες τής ζωής, γυροένονται μέσα της και τότε μόνο επιζούν άν γίνονταν ποίηση. Απτή πού ζυγίζει τόν άνθρωπο και τόν κόσμο στην άκρη του γκρεμού, αλλά δέν τόν ρίχνει ποτέ κάτω. Η και γκρεμισμένο, η ηνοή της δέν λείπει ποτέ άπό μέσα του άφου όράματα ύπάρχουν συνεχώς μπροστά στά μάτια του. Ποίηση βέβαια τὰ πάντα για τόν Κοντό, αλλά όχι άπό όπουδήποτε κι άν προέρχεται. "Όσο κι άν θεωρεί τό ποιητικό γεγονός διάχτο στόν κόσμο, τη λειτουργία πού τό άποθανατίζει στό χαρτί τήν αντιμετώπιζει ως κατ' έξοχήν άπρόσιτη και δυσκολοκατάχτητη πράξη. Νομίζω ότι από αυτή τήν άίσθηση τής δυσκολίας βγαίνει η γλώσσα του Κοντού. Μιά γλώσσα πού αντιμετώπιζει τήν πιο κοινόχρηστη ή τήν πιο άπολιτογράφητη ακόμα λέξη, ως ύλικό άντικείμενο πού πρέπει να σμιλευτεί πριν πάρει τή θέση της μέσα στό ποίημα. "Έτσι άποτε να λάμπει κατόπι μέσα σ' αυτό. Δέν έχω διαβάσει ποίημα του Κοντού — και ακόμα περισσότερο στις «Φωτοτυπίες» όπου η τέχνη του και η τεχνική του έχουν φτάσει σέ έντελεις βαθμίδες— πού να τό τρώει μετά τούς πρώτους στίχους η κάπου στή μέση, ή στην άρχή ακόμα τό σαράκι τής άνίας. Χωρίς διανοητικούς ή ποιητικούς άκροβατισμούς, ο στίχος αυτού του «Έλλογα» ύπερραλιστή —άν επιτρέπεται η έκφραση— φτεράνεται άπό μιάν έσωτερική μουσική πού δέν χάνεται και στά πιο άγρια θέματα του. Γνωρίζει πάντα καιρία όποτε έχουν έξαντληθεί οι έσωτερικές δυνατότητες του ποιήματος ενώ φαινομενικά θά μπορούσε να συνεχιστεί κι άλλο. Άλλά εκεί πού θαυματοουργεί η ποιητική αίσθηση του Κοντού είναι στην άποκαλυπτική διάσταση πού άποσπά άπό τήν καθημερινότητα και πού καθώς γίνεται, χωρίς να έχει προετοιμάσει γι' αυτό μέ τό σώμα του ποιήματος πού προηγείται, τήν κάνει άπειρα πιο αλχημική. Νομίζω πώς είναι η ιδιοτυπία του κι άν θέλετε η ιδιοφυία του. Η παρεμβολή εικώνων ξεσηκωμένων άπό τήν πιο άδιάφορη καθημερινότητα, κάνει ακόμα πιο άνατριχιαστικά τὰ πλάσματα τών φαντασιώσεών του. "Επειτα δέν ένθουσιάζεται ποτέ άπό τὰ πνευματικώτατα εύρημάτα του ώστε να θελήσει να τὰ συνεχίσει στόν επόμενο στίχο. Σταματά πριν ξεφουσκώσει τό εύρημά του με τήν παράθεση ενός άλλου ή με τήν προέκτασή του. Κι όλα αυτά πού φαίνονται ένα παιχνίδι με τις λέξεις, είναι η ίδια η ζωή πιο σθεθετή και ρευστή από κείνη πού παρατηρούμε γύρω μας και μάς κάνει να λέμε πώς η ζωή ξεπερνά σέ δύναμη τη τέχνη. Μόνο πού για να τη δεχτείς και να τήν άποκρυπτογραφήσεις αυτή τή ζωή τών λέξεων χρειάζεται να διαθέτεις ένα όργανο ενώ τή ζωή πού παρατηρείς γύρω σου τήν ζεις με δρ-

γανο ή και χωρίς. Οικοδομημένα τά ποιήματα του Γιάννη Κοντού με τούς πιό αόστηρους κανόνες τής τέχνης άποτελούν ένα δίδαγμα πώς ή ένταση που ό δημιουργός θέλει νά κλείσει στό έργο του δέν κατορθώνεται παρά άν πειθαρχή-σει στήν αόστηρότητα και τή λιτότητα. "Αν ό Κοντός ήταν θεωρητικός θά έγραφε έναν άπό τούς έντελέστερους όρισμούς του ποιήματος ως σώματος καθεαυτού, άμεταβίβαστου και άνεξαγόραστου άπό ότιδήποτε άλλο. Τά ποιήματα του είναι πλάσματα του πιό άμιγούς ποιητικού χρόνου.

• *Θανάσης Θ. Νιάρχος*

ζωγραφική

Ή καλλιτεχνική δημιουργία του Κωνσταντίνου Ξενάκη προσπάθεια μιās σύγχρονης εικονιστικής μυθολογίας.

(Μέ τήν ευκαιρία τής έκθεσής του στόν «Κοχλία» 13-30/10/1977).

"Αν και είναι αρκετά γνωστό, τόσο στόν τόπο μας όσο και πολύ περισσότερο στό έξωτερικό, τό έργο του Κωνσταντίνου Ξενάκη, δέν είναι ίσως άσκησις, μιά άκόμη άπόπειρα προσέγγισής του, μέ τήν ευκαιρία αυτής του τής έκθεσης. Γιατί ό Ξενάκης, που γεννήθηκε στό Κάιρο τό 1931, σπούδασε στό Παρίσι και έργάζεται μετά τό 1970 κυρίως στό Βερολίνο είναι άναμφίβολα μιά άπό τίς πιό σημαντικές φυσιογνωμίες, όχι μόνο τής ελληνικής αλλά όλης τής σύγχρονης τέχνης. Ζωγράφος, γλύπτης και χαράκτης ό Ξενάκης είναι πάνω άπ' όλα ένας δημιουργός ποιητής στήν πρωταρχική έννοια τής λέξης, που σ' όλες τίς προσπάθειές του δίνει πρόσωπα του όνείρου στήν πραγματικότητα και άνεβάζει σ' ένα νέο επίπεδο άκόμη και τήν πιό κοινή καθημερινότητα τής σύγχρονης ζωής. Πλουτισμένος μέ μιά έκπληκτική μορφοπλαστική φαντασία κατορθώνει νά συνδυάσει εικόνες όλου του πολιτιστικού παρελθόντος τής άνθρωπότητας — άπό τά σημεία τής αιγυπτιακής ιερογλυφικής γραφής στίς μορφές τών προκολομβιανών λαών τής Άμερικής και άπό τά είδωλα τής άφρικανικής λατρείας στό στοιχείο τής σινοιαπωνικής καλλιγραφίας — μέ τά άπρόσωπα και γεωμετρικά χαρακτηριστικά του κόσμου μας, σε σύνολα που επιβάλλονται μέ τήν έσωτερικότητα και τό έκφραστικό τους περιεχόμενο. Τά βασικά χαρακτηριστικά τής καλλιτεχνικής δημιουργίας του Ξενάκη, όπως τά έχουμε στίς πιό σημαντικές του προσπάθειες, είναι τό νέο μορφοπλαστικό λεξιλόγιο

και ή αόστηρή σχεδόν τεκτονική όργάνωση, ό συνδυασμός μικρογραφικών τύπων και καθάρων λαμπρών χρωμάτων, ή προτίμησή του για τά παράλληλα θέματα και τήν επανάληψη και ή έμφαση στή κατασκευαστική λογική. "Έτσι προαιώνια σύμβολα και κοινά σήμερα σημεία τής καθημερινής ζωής μας, προσωπικές έπινοήσεις και καθολικοί γεωμετρικοί τύποι, σημεία του παρελθόντος φορτισμένα μέ ιστορία και άπρόσωπα στοιχεία τής τεχνολογικής εποχής μας, συγχωνεύονται σε μιά νέα εικονιστική μυθολογία. Μέ τόν τρόπο αυτό άκόμη ό Ξενάκης κατορθώνει νά φτάσει σε μιά θαυμάσια γλώσσα σημείων, όπου έχουν σχετικοποιηθεί τόσο οι κατακτήσεις του παρελθόντος όσο και οι άναζητήσεις του παρόντος και χρησιμοποιούνται για νά άποκαλύψουν μιά νέα διάσταση τών συναντήσεων του άνθρώπου μέ τόν κόσμο. Στά πιό χαρακτηριστικά άπό τά έργα του Ξενάκη, πέρα άπό τόν έρμητισμό τής ζωγραφικής του γλώσσας και τήν έσωτερικότητα τών μορφών του, τή δύναμη ύποβολής του χρώματος και τήν έπιβολή τής λογικής όργάνωσης, παρακολουθούμε τή γεωμετρία νά άποκτά ζωή και τή ζωή ντυμένη σε καθολικός μαθηματικός τύπος νά ξεπερνά τήν ύποταγή τής στό χρόνο. Μάλιστα αυτό ολοκληρώνεται άπό τήν σκόπιμη άποφυγή τής άπόδοσης ενός όποιουδήποτε συγκεκριμένου χώρου και τήν έπιβολή του άπροοπτικού άναμφίβολα χώρου που δίνει διαχρονικό περιεχόμενο στήν οπτική του γλώσσα.

"Αν μείνουμε ιδιαίτερα στό πιό χαρακτηριστικά έργα που έχουμε στήν έκθεση μπορούμε νά πλησιάσουμε καλύτερα τόν έκφραστικό πλούτο, τήν έσωτερική δύναμη και τήν κάπως έρμητική φωνή τών προσπαθειών του. "Αν θέλουμε για περισσότερο μεθοδική προσέγγιση δέν είναι δύσκολο νά διαπιστώσουμε ότι έδω τά έργα μπορούν για έξωτερικούς και έσωτερικούς λόγους νά διακριθούν ουσιαστικά σε τέσσερις όμάδες. Στήν πρώτη βασικό ρόλο παίζει ή προτίμησή του καλλιτέχνη για τά παραλληλόγραμμα κάθετα σχήματα τά όποια παρεμβάλλονται ένα πλῆθος μικρογραφικοί τύποι, άλλοτε σχετικά ελεύθεροι και άλλοτε γεωμετρικά αόστηροί, που ύποχρεώνουν τό μάτι σε κίνηση, προς τά έπάνω ή προς τά κάτω. Μέ τήν έπιβολή τής έντονης καθετότητας και τή σε μικρογραφική άπόδοση τών άλλων θεμάτων όλη ή ζωγραφική επιφάνεια παρουσιάζεται μόνο σαν δυνατότητα μιās άτέλειωτης πορείας, ένας δρόμος προς δύο μόνο κατευθύνσεις, τόν οδρανό και τή γή, τό χάος και τό άπειρο τό καλό και τό κακό. Έδω τό έκφραστικό περιεχόμενο ύποβάλλεται στό θεατή χωρίς καμιά χρησιμοποίηση έξωτερικών στοιχείων με μόνο τή